

Key words: social-economic structure, archaic, primary and second public structure, Asiatic, ancient.

УДК 330.1

М. О. Городецька, к.е.н., доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

С. І. Туголуков, к.е.н., доцент. Академії праці і соціальних відносин, м. Київ

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Розкривається сутність інформаційно технологічної (постіндустріальної) моделі економічного розвитку. Аналізуються загальні тенденції формування виробничо-технологічних укладів і визначається місце України в системі цих укладів.

Ключові слова: інформаційно-технологічна (постіндустріальна) модель економічного розвитку, інформаційний тип економічного зростання, виробничо-технологічний уклад.

Сучасні тенденції розвитку економіки України свідчать про комплексний характер змін у всіх сферах життя, що було викликано тривалим і непротим переходом від адміністративних, планово-командних до ринкових відносин. Як продуктивні сили, так і виробничі відносини набувають якісно нового змісту. Проте, певна інерційність їх розвитку має прояв у всіх галузях виробництва і нематеріальної сфери. Подолання такої інерційності - одне з головних завдань, яке повинна вирішити українська держава, щоб долучитися до формування нового способу виробництва — інформаційно-технологічного.

Характерними ознаками інформаційно-технологічного способу виробництва є широка інформатизація виробництва і всього суспільного життя, переважання сучасних технологій і науково-технічних розробок у виробничій сфері, нагромадження знань, а не матеріально-речових елементів виробництва. За даними ЮНЕСКО, в розвинутих країнах більше половини зайнятих беруть участь у тій чи іншій формі у процесі виробництва інформації, що створює умови для формування нового, інформаційного типу економічного зростання, однією з головних рис якого є неподільність інформації як предмета й засобу праці. В науковій літературі висловлюється гіпотеза про четвертий великий поділ праці на основі відокремлення інформаційної діяльності в особливу сферу суспільно-

економічного життя [2, с. 11-39]. Домінантною моделлю сучасного економічного розвитку стає постіндустріальна (інформаційно-технологічна) модель, реалізація якої визначатиме головні закономірності і тенденції світового економічного поступу. Серед загальних рис цієї моделі поступовий, але неухильний перехід від енергетичної до інформаційної основи, від матеріального до пост матеріального суспільства, від системи експлуатації природи до системи використання людського розуму, від системи відтворення до системи творчості. Головним ресурсом життя стає сама людина, її «ментальний простір».

Таким чином, на даному етапі сполучаються постіндустріальна модель економічного розвитку (економічно розвинені країни Європейського союзу, США, Японія), індустріальна модель (сучасна периферія, до якої відноситься й економіка України) та елементи до індустріальних форм (найменш розвинуті країни). Підрахунок фахівців показує, що рівня техніко-економічного розвитку, що був у США ще 30 років тому, Україна за найоптимістичнішими прогнозами досягне лише через 15-20 років [3, с.45-52].

З метою подальшого аналізу технологічного розвитку суспільства в цілому, й України зокрема, звернемося до економічної історії. Будь-яка технологія ґрунтується на використанні певних видів енергії і пристроїв, що її генерують і перетворюють. Спочатку були дрова і локомотиви, потім вугілля і парові машини, далі — нафта і двигуни внутрішнього згорання, ще далі — уран і атомний реактор. За прогнозами далі будуть нетрадиційні джерела і такі ж нетрадиційні енергоперетворюючі пристрої, на зразок водневого двигуна. Логіка і послідовність цього розвитку укладається в загальні тенденції формування виробничо-технологічних укладів [4, с. 90-92].

Науково-технічний прогрес, згідно з сучасною концепцією, являє собою ланцюг виробничо-технологічних укладів, що, змінюючи один одного, забезпечують динамічний розвиток продуктивних сил суспільства. Один виробничо-технологічний уклад від іншого відрізняється складом провідних галузей, видами домінуючих енергоносіїв, конструкційних матеріалів, оброблювального обладнання, засобами транспорту, зв'язку та ін. Всі частини технологічних структур взаємопов'язані, а тому трансформування однієї або кількох з них вимагає майже синхронних змін інших. Якщо хоча б один з компонентів цих структур відстає від інших, то гальмується рух усього виробничо-технологічного укладу. Саме це відбулося з економікою України.

Перший виробничо-технологічний уклад науково-технічного прогресу пов'язаний з розвитком електроенергетики і електротехнічного машинобудування. До головних економічних наслідків розвитку цього укладу треба віднести: механізацію основних технологічних процесів, для чого споживалося багато сталі, прокату, інших засобів промислового виробництва;

найважливіший енергоносіє — вугілля, а головний вид транспорту — залізниця; видобуток великої кількості вугілля і сировинних ресурсів, виробництво безлічі універсальних верстатів, засобів транспорту (паровозів, вагонів, пароплавів); швидку урбанізацію і збільшення чисельності кваліфікованих кадрів.

Другий виробничо-технологічний уклад почав закладатися в першій чверті ХХ століття, коли на фоні загальної концентрації виробництва все більшу роль почали відігравати хімічна промисловість, автомобілебудування, телекомунікації. Але доки не була проведена перебудова виробництва, діяли старі технології і нові галузі розвивались поволі. Лише в 30-ті роки після економічної кризи, яка виникла внаслідок того, що старий виробничо-технологічний уклад вже сам себе пережив, а його капітал знецінився, був відкритий шлях до нового. Головними економічними наслідками розвитку другого укладу були: значні модифікації в сировинній і паливно-енергетичній базі, якості технологічного обладнання; зростання частки нових конструкційних матеріалів, якісних сталей та ін.; широке розповсюдження середньої освіти, ріст рівня кваліфікації і культури виробництва; розгортання масового виробництва з суміжною технологією — автомобілів, електроапаратури, побутової техніки та ін.; в сільському господарстві відбулася «зелена революція», що сприяла виробництву продукції рослинництва і тваринництва.

Третій виробничо-технологічний уклад став зароджуватися у середині 70-х років ХХ століття, коли почалося виробництво мікропроцесорної техніки, електроніки, робототехніки та ін. До головних економічних наслідків розвитку третього укладу треба підвести: різке збільшення комплексної автоматизації виробничих процесів, поглиблення їхньої спеціалізації; зниження собівартості виробництва з одночасним підвищенням якості продукції; зменшення матеріало-, енерго- і трудомісткості виробництва.

Зміни, які відбуваються в сучасному світі, дозволяють стверджувати про початок розвитку четвертого виробничо-технологічного укладу (постіндустріального). Його знаменують впровадження у виробництво біотехнології, нейрокомп'ютерів, новітніх засобів інформаційного забезпечення, що сприятиме переходу суспільства в якісно новий етап його соціально-економічного розвитку.

Виходячи з домінування того або іншого виробничо-технологічного укладу, всі країни світу можуть бути поділені на три групи: високо індустріальні; ті, що розвиваються; ті, що знаходяться в стадії стагнації. Україна на сучасному етапі свого розвитку знаходиться між країнами другої і третьої групи. Панівним виробничо-технологічним укладом у неї є другий, проте і перший ще не зійшов зі шляхів її розвитку. Що стосується третього укладу, то він має свій прояв лише в окремих галузях виробництва (космічна техніка). Таке положення України

зумовлене тим, що за роки радянської влади (навіть у післявоєнний час) основна увага в розвитку її господарства приділялася підсиленню того виробничо-технологічного укладу, що вже склався, тобто першого. Виникали виробництва, що базувались на універсальному обладнанні по обробці металу, використанню низькоякісних видів сталі та вугілля. Спроби зробити наголос на розвиток нафтової, газової, хімічної промисловості, зіткнувшись з проблемою сировини і енергоносіїв, не отримали підтримки. Величезний комплекс вугільно-металургійної промисловості, створений ще в роки індустріалізації, панує в промисловості України і по сьогодні. Важка промисловість і паливно-енергетичний комплекс складають близько 70% потужностей її промисловості. Відтворення старих технологій вимагає більших матеріально-технічних затрат і зусиль суспільства, але віддача від цього невелика.

«Українське» технологічне сьогодення потребує прискореного поступу в напрямку комплексного освоєння третього виробничо-технологічного укладу. Адже в США, Японії, Західній Європі, деяких країнах Південно-Східної Азії в інформатику інвестується більше коштів, ніж у такі сфери, як енергетика, сировинні й навіть переробні галузі. Сектор послуг у найбільш розвинутих державах сягає 70-75% [1, <http://geopub.narod.ru/>]. Саме ці країни й матимуть переваги у побудові інформаційно-технологічної моделі економічного розвитку, яка базуватиметься на формуванні четвертого, постіндустріального виробничо-технологічного укладу.

Список використаних джерел:

1. Агранат Г.А. Нужны ли России её просторы. География. — 2001. — №35. — <http://geopub.narod.ru/>.
2. Економіка зарубіжних країн. // За ред. проф. А.С. Філіпенка. — К.: Либідь, 1996. — С. 11-39.
3. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку // Економіка України. — 2007. — №2. — С. 45-52.
4. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития // Под ред. проф. А.П. Голикова. — Харьков: Высшая школа, 1994. — С. 90-92.

***Annotation.** In the given article the nature of postindustrial model of economic development is revealed. General tendencies of technical and production structures and the place of Ukraine in them are analyzed.*

***Key words:** postindustrial model of economic development, informative type of economic development, technological and production structures.*